

مجتمع عالی علوم انسانی
پایان نامه کارشناسی ارشد
رشته: راهنمایی و مشاوره
گرایش خانواده
عنوان:

بررسی میزان اثربخشی خدمات مشاوره‌ای در حل مشکلات روان‌شناختی از نگاه طلاب المصطفی

استاد راهنما: حجت الاسلام و المسلمین دکتر اصغر اخوی زید عزه

دانش پژوه: غلام حضرت نظری

کد تحصیلی ۱۱۵۲۱۹۴

تابستان ۱۳۹۸

دهه‌ی کرامت ۱۴۴۰ق

بسمتعالی

تاریخ: ۱۳۹۸/۵/۱۴

شماره: ۱۱۵۲۱۹۴

معاون آموزش - اداره کل پشتیبانی آموزش

« تاییدیه اعضای هیئت داوران جلسه دفاع پایان نامه کارشناسی ارشد »

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه آقای **غلام حضرت نظری** دارای کد تحصیلی: **۱۱۵۲۱۹۴**

در رشته تحصیلی: **مشاوره و راهنمایی** با عنوان:

بررسی میزان اثربخشی خدمات مشاوره ای در حل مشکلات روانشناختی از نگاه طلاب المصطفی

را از نظر شکلی و محتوایی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

امضا	رتبه علمی	نام و نام خانوادگی	هیئت داوران
		استاد اصغر اخوی	استاد راهنما
		استاد محمد شریفی نیا	استاد داور

معاون آموزشی **جامعه المصطفی العالمیه**

تاریخ و امضا

مسئولیت نقل مطالب

مسئولیت مطالب مندرج در این پایان نامه به عهده نویسنده است.

هرگونه استفاده از این پایان نامه با ذکر منبع، اشکالی ندارد و نشر آن بدون اجازه از جامعه المصطفی ممنوع می باشد.

تقدیم و اهدا

با توجه به اتمام این پژوهش در دهه کرامت؛ از این رو شایسته است که این اثر به محضر قدسی و ملکوتی امام علی بن موسی الرضا علیه آلاف التحية و السلام و حضرت فاطمه معصومه سلام الله علیها تقدیم و اهدا شود.

تقدیر و سپاس

در این جا بر اساس پیام حدیث شریف « من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق »^۱ لازم و شایسته است به مقتضای ادب دینی و ارزشهای وجدانی از تمام کسانی که در فرایند تدوین این پژوهش مساعدت کردند؛ به خصوص استاد راهنما جناب آقای حجت الاسلام والمسلمین دکتر اصغر اخوی که در فرایند این پژوهش نهایت سعی و تلاش خود را مبذول داشت. همچنین از اساتید محترم حجج اسلام دکتر محمد غلامپور، محمداصادق شجاعی و فرقانی که در طراحی و تکمیل پرسشنامه زحمت کشیدند. نیز از جناب دکتر تقییان که در تحلیل پرسشنامه تلاش فراوانی را متقبل شد تشکر و قدردانی می‌شود. همچنین از همسرم که برایم بهترین انتخاب بود با صبر و بردباری فراوان و فراهم سازی محیط آرام، به سرانجام رساندن این پژوهش کمک کرد نیز تشکر می‌کنم. بدیهی است که بدون چنین همکاریهای امکان تمرکز فکری و به سرانجام رساندن این پژوهش فراهم نمی‌شد.

چکیده

^۱طبق نقلی از پیامبر اکرم و امام رضا (صلوات الله و سلامه علیهما و آلف التنیحیة و التناء): کسی که نعمت مخلوق را مورد تشکر قرار ندهد، در واقع خداوند عز و جل را شکر گذاری نکرده است. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، ج ۶۶ ص ۷۰ ج ۶۸ ص ۴۴ ح ۴۷.

پژوهش حاضر با رویکرد روان‌شناسی - تربیتی به منظور بررسی اثربخشی میزان خدمات مشاوره در حل مشکلات روان‌شناختی از نظر طلاب المصطفی پرداخته است. با بروز و گسترش مشکلات روحی - روانی بررسی اثربخش بودن خدمات، ضرورت بهداشت روانی، به ویژه مشاوره در جامعه، احساس می‌شود. در این مورد با تاکید بر نقش مشاوره، اهمیت و ادبیات مرتبط با آن و این که افراد در مشکلات پخته و به تکامل می‌رسد، لازم است زمینه‌های عوامل اختلالات فردی، خانوادگی، تحصیلی، اجتماعی و پیشگیری و درمان آنها بررسی شود. شناسایی زمینه‌های بروز مشکلات و روش‌های پیشگیری آنها و مشکلات روان‌شناختی تاثیر به سزایی در فرایند زندگی افراد دارد و غفلت از چنین متغیرهایی بدون تردید موجب چالش‌هایی در فرد، خانواده و جامعه خواهد شد. با مراجعه به مشاوران تربیتی و روان‌شناسان کارآمد به تصحیح و تقویت باورهای صحیح، و رفتارهای بهنجار منجر شده و موجب رشد و بالندگی انسان می‌شود. در زمینه‌ای پیدایش اختلالات روانی فردی، متغیرهایی نظیر بهداشت روانی، طبقه بندی اختلالات روانی، ارتباط جسم و روان آدمی، اختلالاتی مانند افسردگی، استرس، اضطراب و وسواس و ... طبق پژوهش‌ها و متون معتبر روان‌شناسی مورد بررسی قرار گرفته است.

خانواده و در پی آن تحصیل و ارتباطات انسان با جامعه نیز لازم به پژوهش است که مشکلات خانوادگی، تحصیلی و اجتماعی و عوامل مؤثر در پیشگیری و حل آنها در خور بررسی است. در ارتباط با مشکلات خانوادگی، به مسایل خطرناک در روند نهادسازی خانواده و آسیب‌هایی که این نهاد را تهدید می‌کند و متغیرهایی که باعث تسهیل در روند تشکیل خانواده و سلامت آن از تهدید خطرات مانند عدم رعایت کفویت در همه ابعاد مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه به مشکلات تحصیلی و اُفت فرایند تحصیل، همچنین به تعدادی از زمینه‌های اختلالات تحصیلی، به برخی از مشکلات روان‌شناختی اجتماعی و آسیب‌هایی که سرنوشت زندگی افراد را به خطر می‌اندازند مانند ارتباط با جامعه، دوست، نقش رسانه و فضای مجازی با مدیریت درست بر اساس سن مخاطبان و مهم‌تر از همه آموزش خود مراقبتی در برابر پیامدهای منفی رسانه و نحوه یاری رسانی به مراجعان نیز تشریح شده است. هم‌چنین با توجه به یافته‌های پژوهش و تحلیل آنها، در طی تکمیل و ارزیابی آن مشخص شد که اکثر طلاب جامعه المصطفی العالمیه به مشاوره مراجعه نداشته‌اند. داده‌های این پرسشنامه بیشترین مراجعه را به ترتیب اکثریت در بخش حل مشکلات فردی، تحصیلی، خانوادگی و اجتماعی نشان می‌دهد.

کلید واژگان: اثربخشی، مشاوره، مشکلات، روان‌شناختی، جامعه المصطفی.

فهرست مطالب أ

فهرست مطالب

مقدمه ۱

فصل اول: کلیات و مفاهیم / ۲

کلیات ۳

۱. بیان مساله ۳

۲. پرسش‌های پژوهش ۴

۲-۱. سؤال اصلی ۴

۲-۲. سؤال‌های فرعی ۴

۳. فرضیه‌های تحقیق ۴

۴. روش پژوهش ۵

۵. هدف

تحقیق ۵

۶. اهمیت و ضرورت

تحقیق ۵

۷. پیشینه‌ی پژوهش ۶

تعریف مفاهیم ۷

۱. اثربخشی ۷

۲. مشاوره ۷

۳. مشکلات ۸

۴. روان‌شناختی ۸

۵. جامعة المصطفی العالمية ۹

فصل دوم: مروری بر ادبیات پژوهش / ۱۰

۱. تاریخچه مشاوره ۱۱

۲. اهمیت و ضرورت مشاوره ۱۲

۳. فرایند مشاوره و انواع آن ۱۳

۴. وظایف مشاوره گروهی ۱۳

۵. اهداف مشاوره ۱۳

۶. اصول مشاوره ۱۵

فهرست مطالب ب

۷. پیوند مشاوره و معنویت ۱۵
۸. مشاوره در آینه وحی ۱۷
۹. مشاوره راهگشای امور ۱۸
۱۰. مشاوره عامل تکامل عقل ۱۸
۱۱. تفاوت مشاوره با راهنمایی، رواندرمانی و روانپزشکی ۱۹
۱۲. فنون مشاوره و رواندرمانی ۲۰
۱۳. اصول اخلاقی مشاوره ۲۰
۱۴. ویژگی‌های مشاوره ۲۱
۱۵. ویژگی‌های مشاوران کارآمد ۲۱
۱۶. مراحل مشاوره ۲۲
۱۷. نقش مراجع در سرعت بهبودی ۲۲
۱۸. قلمروی مشاوره ۲۳
- الف. اثربخشی مشاوره در حل مشکلات روانی فردی ۲۴
- ۱-الف. بهداشت روانی ۲۵
- ۲-الف. علایم بهداشت روانی ۲۶
- ۳-الف. طبقه بندی اختلالات روانی ۲۷
- ۴-الف. عوامل مؤثر در پیدایش اختلالات روانی ۲۸
- ۱-۴-الف. عامل جسمانی ۲۸
- ۲-۴-الف. عامل تربیتی اختلالات عاطفی و هیجانی ۲۹
- ۳-۴-الف. عامل ارثی ۳۱
- ۴-۴-الف. عامل فشار روانی (استرس) ۳۲
- راه‌کارهای مقابله با استرس ۳۳
- ۵-۴-الف. عامل اضطراب ۳۳
- ۶-۴-الف. عامل افسردگی ۳۴
- انواع افسردگی ۳۴
- علل افسردگی ۳۵
- علایم افسردگی ۳۶
- نشانه‌های بالینی ۳۶
- علایم روان‌شناختی ۳۷
- نشانه‌های انگیزشی ۳۷

فهرست مطالب ج

راه کارهای پیشگیری از افسردگی و درمان آن **Error! Bookmark not defined.**

۳۸ ۴-۷-الف. متغیر وسواس

۳۹ انواع وسواس

۳۹ وسواس فکری و ذهنی

۳۹ وسواس رفتاری

۴۰ ۸-۴-الف. اختلال‌های تنیدگی و پس ضربه‌ای

۴۰ ۵. عوامل مؤثر در بهداشت روانی

۴۰ ۱-۵-الف. تغییر و تنظیم افکار و رفتار

۴۱ ۲-۵-الف. باورهای مذهبی - معنوی

۴۲ ۱-۲-۵-الف. خداباوری

۴۳ ۲-۲-۵-الف. هستی اندیشی

۴۳ ۳-۲-۵-الف. آرامش روانی

۴۴ ۴-۲-۵-الف. کسب لذت‌های معنوی

۴۴ ۵-۲-۵-الف. امیدواری

۴۵ ۷-۲-۵-الف. معادباوری

۴۵ ۳-۵. خوش بینی

۴۶ ۴-۵. خودآگاهی

۴۸ ب. تاثیر مشاوره در حل مشکلات خانوادگی

۴۸ ۱-ب. تعریف خانواده

۴۹ ۲-ب. تعریف خانواده درمانی

۴۹ ۳-ب. تفاوت خانواده درمانی با فرد درمانی

۵۰ ۴-ب. اهمیت خانواده در شکل گیری شخصیت

۵۱ ۵-ب. الگوهای ارتباطی - رفتاری خانواده

۵۲ سبک سازنده‌ی تعامل خانواده

۵۳ ۶-ب. زمینه‌های بروز مشکلات خانوادگی

۵۳ ۱-۶-ب. عدم توجه به امور شناختی و حساسیت‌ها

۵۴ ۲-۶-ب. دخالت‌های بی‌جای اطرافیان

۵۶ ۳-۶-ب. عامل جسمانی

۵۶ ۴-۶-ب. سبک زندگی نابهنجار

۵۷ ۵-۶-ب. تعامل ناسالم (عدم تفاهم)

	فهرست مطالب	د
	۶-۶-ب. عدم آشنایی والدین با تربیت فرزندان	۵۸
	۷-ب. راهکارهای پیشگیری از بروز مشکلات خانوادگی	۶۰
	۷-۱-ب. قدم نخست گزینش همسر شایسته	۶۰
	۷-۲-ب. معنویت	۶۳
	۷-۳-ب. احترام متقابل	۶۵
	۷-۴-ب. اراده و مهارت زن و شوهر در استحکام خانواده	۶۶
	۷-۵-ب. نقش ورزش در پیشگیری از مشکلات خانوادگی	۶۷
	ج. نقش مشاوره در حل مشکلات تحصیلی و ارتقای آن	۶۹
	۱-ج. تعریف مشاوره تحصیلی	۶۹
	۲-ج. تعریف مشکلات تحصیلی	۷۰
	۳-ج. زمینه‌ها و علل مشکلات تحصیلی	۷۰
	۱-۳-ج. علل بیرونی	۷۰
	۱. نداشتن فرصت لازم جهت آموزش	۷۱
	۲. تاثیر پذیری	۷۱
	۳. رسانه‌های جمعی	۷۱
	۴. وضعیت نامناسب اقتصادی	۷۲
	۵. نداشتن برنامه منظم تحصیلی	۷۳
	تعیین محل مناسب تحصیل	۷۳
	سازماندهی مطالعه	۷۳
	۲-۳-ج. علل درونی	۷۲
	۱. اختلالات فیزیولوژیکی و عقب ماندگی ذهنی	۷۴
	۲. ضعف انگیزه	۷۵
	۲. مشکلات هیجانی - عاطفی	۷۶
	علایم هیجانی- رفتاری مشکلات تحصیلی	۷۷
	د. اثربخشی مشاوره در حل مشکلات اجتماعی	۷۸
	۱-د. جاذبه‌های میان‌فردی	۷۸
	۲-د. نقش دوست در زندگی	۸۰
	۱-۲-د. دوستی یک نیاز است	۸۰
	۲-۲-د. چرا انتخاب دوست موضوع مهمی است	۸۱
	۳-۲-د. اهمیت دوستی	۸۱

فهرست مطالب	۵
۴-۲-د. نقش دوست در بهداشت روانی	۸۱
۳-د. صله رحم	۸۲
۴-د. اثرگذاری رسانه	۸۲
۵-د. مشروبات الکلی و مواد افیونی	۸۴
۶-د. ارتباط با جنس مخالف	۸۵
۷-د. قانون گریزی	۸۵
۸-د. بی‌اعتمادی اجتماعی	۸۶
۹-د. اضطراب اجتماعی	۸۷

فصل سوم: روش پژوهش / ۸۸

۱. نوع پژوهش	۸۹
۲. جامعه آماری	۸۹
۳. حجم نمونه و روش نمونه‌گیری	۹۰
۴. ابزار پژوهش	۹۰
۵. بررسی اعتبار روائی و محتوایی پرسش‌نامه	۹۲
۶. روش تکمیل پرسش‌نامه	۹۲
۷. روش تجزیه و تحلیل داده‌های پرسش‌نامه	۹۲
۸. مصاحبه و انواع آن	۹۱

فصل چهارم: یافته‌های پژوهش / ۹۴

۱. ویژگی‌های پاسخ‌گویان	۹۵
۱-۱. متغیرهای جمعیت‌شناختی پاسخ‌گویان مراجع	۹۵
۱-۲. علت مراجعه پاسخ‌گویان به مشاوره	۹۹
۱-۳. بررسی میزان اثربخشی خدمات مشاوره	۹۹
۱-۴. اثر بخشی خدمات مشاوره در حل مشکلات فردی	۹۹
۱-۵. اثر بخشی خدمات مشاوره در حل مشکلات تحصیلی	۱۰۱
۱-۶. اثر بخشی خدمات مشاوره در حل مشکلات خانوادگی	۱۰۲
۱-۷. اثر بخشی خدمات مشاوره در حل مشکلات اجتماعی	۱۰۴

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری (تحلیل نظریه‌ها و پژوهش‌های انجام شده) / ۱۰۶

فهرست منابع	۱۱۲
ضمایم	۱۱۴

فهرست مطالب و

۱. پرسشنامه‌ی پژوهش ۱۱۴

۲. ترجمه عنوان و چکیده به انگلیسی ۱۱۶

مقدمه

این که در طول زندگی همواره با امور خوشایند روبرو باشیم بدور از واقعیت است. بطور طبیعی فرایند زندگی انسان دست‌خوش مشکلات و اموری ناخوشایندی و برخلاف میل دور از انتظار نیست. با مشکلاتی مواجه می‌شود که باعث رنجش او خواهد شد. جهت عبور از چنین وضعیتی معمولاً افراد در صدد یافتن راه حلی هستند. از مهمترین روش‌های حل، اصلاح و کاهش مشکلات، تعارضات و اختلالات روانی، دریافت خدمات مشاوره‌ای است. مشاوره در واقع خود مراقبتی است که به عنوان ابزاری پویا و در دسترس افراد می‌تواند نقش سرنوشت‌ساز در جهت حفظ و ارتقاء سطح سلامت داشته باشد. خدمات مشاوره‌ای که افراد بتوانند در مورد مسایل مربوط به رشد و بهداشت روانی خود، در آنها مشارکت داشته و تصمیم‌های درستی را اتخاذ کنند، باید در دسترس افراد باشد. از دیگر سو غفلت از چنین خدمات راه‌گشای مشاوره، ممکن است سبب ناکامی و شکست شود.

در فرایند مشاوره می‌توان شخصیت مراجعان و هم‌نوع مشکل آنها را مورد بررسی قرار داد. از سوی دیگر اکثر افراد در معرض مشکلات و مسائلی قرار می‌گیرند که به دلیل محدود بودن امکانات، دانش و تجربه به همفکری و مشاوره نیاز مبرم دارند. اذعان داریم که حتی با ثبات‌ترین افراد نیز گاهی از بحران‌های عاطفی مصون نیستند. تحولات و تغییراتی که در زندگی رخ می‌دهد. مانند دور شدن از خانواده و دوستان، بیماری و از دست دادن آنهایی که دوستشان داریم، قبولی در مدارج عالی تحصیلی و ازدواج گاهی انسان را دچار اضطراب، نگرانی، تعارض و حتی بحران می‌سازند که می‌تواند باعث کاهش تمرکز، سلب آرامش و اختلال در بهداشت جسمانی و روانی افراد شوند.

مشاوره حرفه‌ای یاورانه کار تخصصی است که فقط در حیطه صلاحیت متخصص و روان‌شناس است و با راهنمایی، نصیحت و پند و اندرز که هر کسی مدعی آن و خود را در آن متخصص بداند تمایز بارزی دارد. در مشاوره و روان‌درمانی، متخصص روان‌شناس از همان الگوها، متدها و شیوه‌های تجربی و علمی و یا مشابه آنها استفاده می‌کند که در روان‌درمانی تایید شده است. تشخیص اینکه مراجع در چه سطحی از اختلال دچار است فقط در توان متخصص با تجربه است. با توجه به نکات فوق، برآنیم که با لطف و مساعدت قادر متعال این پژوهش را با رویکرد روان‌شناسی- تربیتی و با عنوان بررسی میزان اثربخشی خدمات مشاوره‌ای در حل مشکلات روان‌شناختی از دیدگاه طلاب جامعه المصطفی در پنج فصل به رشته تحریر تدوین شود. در فصل اول به کلیات و مفاهیم، فصل دوم مروری بر ادبیات پژوهش، فصل سوم به روش تحقیق، فصل چهارم به یافته‌های پژوهش و در فصل پنجم به نتیجه‌گیری پژوهش پرداخته شده است.

فصل اول

کلیات و مفاهیم

کلیات

۱. بیان مساله

زندگی بشر همواره آمیخته با مسایل و مشکلات بوده است و بطور طبیعی زندگی بدون مشکلات معنا ندارد. انسان اصالتاً موجودی اجتماعی است و در بین مشکلات پخته و به تکامل می‌رسد. از سوی دیگر در پیرامون وی تفاوت آرا و اختلاف سلیق و نگرشهایی وجود دارد، ممکن است برخی آنها به نارضایتی و مشکل منجر شود. به ویژه زندگی شهری و فشارهای خانوادگی، تحصیلی، شغلی، تعهدات اجتماعی و ظرفیت های محدود بشری، آدمی را دچار اضطراب، نگرانی های درونی و فشارهای روانی می‌سازد.^۱

بنابر این مهم است که انسان در تعاملات بین فردی و رفتارهای اجتماعی در چه شرایطی و از چه روشی بهره گیرد تا بر مشکلات فائق آمده و همواره یار و مددکار خود و دیگران باشد. در چنین فرایندی از زندگی، آدمی به دنبال پیدا کردن راه‌کارهای مناسب برای عبور از این مشکلات و حفظ آرامش خویش، در پی استفاده از افراد با تجربه است. امروزه نیز همه افراد، از جمله طلاب و خانواده محترم آنان، به خدمات مشاوره و روان‌درمانی نیازمندند؛ زیرا هدف از مشاوره؛ رشد^۲، پیشرفت، و درمان است.

بدیهی است افراد که دچار مشکلات و اختلالات می‌شوند نیاز به کمک و یاری متخصصان و روان‌شناسان مشاوره دارند. طلاب جامعه المصطفی که بخشی از جامعه هستند و زندگی فردی، خانوادگی، تحصیلی و اجتماعی آنها به دور از مشکلاتی نیست. برخی از این مشکلات روحی- روانی عبارت است از: دوری از خانواده، غم غربت، مشکلات اقتصادی، مسایل مربوط به شرایط منطقه و کشور، نبود امکانات و شرایط مناسب برای فعالیت فرهنگی و تبلیغی.

البته بعضی از این مشکلات مخصوص غربت نیست؛ بلکه ممکن است افراد مقیم نیز به آنها مبتلا شوند. نظیر کنار آمدن با کودکان استثنایی، مشکلات جسمانی و روانی. همچنین سازگاری با افراد که دچار اختلالات تشخیصی، آشفتگی‌های عاطفی و اخلاقی هستند، به همین علت چون که آنها قادر به سازگاری با محیط خویش نیستند. چنین مشکلاتی زمینه‌ساز مشکلات و فشارهای روانی مانند استرس، افسردگی، اضطراب و ... می‌شود^۳ و مانعی برای موفقیت در تحصیل و روابط خانوادگی و اجتماعی اشخاص است که نیاز به حل و رفع آنها از مسیر مراجعه به مشاوره دارد.

۱. افروز، غلامعلی، مشاوره، ص ۱۷۳، تهران، انتشارات دانشگاه ۱۳۸۹.

۲. منظور از رشد یا تحول « تغییرات منظم و سازگارانۀ ای است که از لحظه انعقاد نطفه تا هنگام مرگ در فرد اتفاق می‌افتد». سیف، علی اکبر،

روانشناسی پرورشی نوین، ص ۶۸، تهران نشر دوران ۱۳۸۸.

۳. افسردگی؛ سرزنش خود است. اضطراب؛ انتظار سرزنش از سوی دیگران، و حالت دفاعی عبارت است از؛ سرزنش دیگران. زمینه‌ی روان‌شناسی

هیلگارد با ترجمه محمدنقی براهنی، بخش هفتم، صص ۵۲۸ و ۵۳۶، نشر رشد ۱۳۹۳.

فصل اول: کلیات و مفاهیم ۴

ممکن است با عدم مراجعه به مشاوره، امیدوار به حل ناهنجاریها و مشکلات بود اما با مراجعه زودتر و کاملتر حل می‌شود. از این رو ضرورت ایجاب می‌کند افراد متخصص در زمینه گره‌گشایی از زندگی چنین مراجعانی ورود داشته باشند.

در حال حاضر جامعه المصطفی مراکزی را جهت بررسی حل مشکلات طلاب دایر کرده است که مشغول ارائه خدمات مشاوره و روان‌درمانی هستند و مراجعان فراوانی نیز دارند. حال سخن در این است که با توجه به صرف وقت و هزینه زیاد، خدمات مشاوره چه اندازه در حل و رفع مشکلات دانش‌پژوهان این نهاد علمی در زمینه‌های شخصی، خانوادگی، تحصیلی و اجتماعی نقش دارد؟ تحقیق حاضر در پی بررسی و تبیین میزان اثربخشی خدمات مشاوره‌ای در حل و رفع مشکلات روان‌شناختی طلاب جامعه المصطفی طبق دیدگاه آنها مورد پژوهش قرار گرفته است.

پرسش‌های پژوهش

۲-۱. سؤال اصلی

میزان اثربخشی خدمات مشاوره‌ای در حل مشکلات روان‌شناختی از دیدگاه طلاب جامعه المصطفی چه اندازه است؟ با توجه به مشکلات و اختلالات عاطفی، اخلاقی و رفتاری و... خدمات مشاوره‌ای در دیدگاه دانش‌پژوهان المصطفی، چه تاثیر اثربخشی دارد؟

۲-۲. سؤال‌های فرعی

۱. تاثیر خدمات مشاوره در حل مشکلات شخصی طلاب جامعه المصطفی چقدر است؟
۲. میزان اثربخشی مشاوره در حل مشکلات خانوادگی طلاب جامعه المصطفی چه اندازه است؟
۳. تاثیر مشاوره در زمینه حل مشکلات تحصیلی طلاب المصطفی چه مقدار است؟
۴. میزان اثربخشی مشاوره در حل مشکلات اجتماعی دانش‌پژوهان المصطفی چه اندازه است؟

۲. فرضیه‌های تحقیق

۱. هرچه دریافت خدمات مشاوره‌ای بیشتر باشد حل مشکلات بیشتر است.
۲. هرچه دریافت خدمات مشاوره در بُعد فردی و شخصی بیشتر باشد، حل مشکلات و بهداشت روانی بیشتر خواهد بود.
۳. هر اندازه خدمات مشاوره‌ای در حل مشکلات خانوادگی پویا و بیشتر باشد، بهداشت روانی و بالندگی اعضای خانواده بیشتر نیز خواهد بود.
۴. حل مشکلات اجتماعی طلاب المصطفی با خدمات مشاوره‌ای همبستگی دارد.

۵. خدمات مشاوره‌ای در فرایند تحصیل طلاب نقش سازنده و موفقیت‌آمیزی دارد.

۳. روش پژوهش

این پژوهش بیشتر با رویکرد روان‌شناسی - تربیتی که به توصیف، طبقه‌بندی، تعیین علل و بررسی فرایند مشکلات و اختلال‌های روانی و اثربخشی خدمات مشاوره در حل مشکلات روان‌شناختی می‌پردازد. از نوع روش توصیفی - پیمایشی استفاده شده است.

۴. هدف پژوهش

این پژوهش در پی بررسی میزان کارکردها و اثربخشی خدمات مشاوره‌ای در حل مشکلات روان‌شناختی طلاب جامعه المصطفی است. با توجه به این که مراکز مشاوره مراجعان فراوانی دارند. از خدمات چنین مراکزی، رضایت مراجعان چه اندازه است. همچنین با توجه به تاثیری که خدمات مشاوره در عرصه‌های گوناگون فردی، خانوادگی، تحصیلی و اجتماعی دارد. بررسی کاربردهای آن از اهداف این پژوهش است. نکته دیگر این که چنین پژوهشهایی ممکن است زمینه ترغیب افراد به مشاوره شود و آن را به عنوان بازوی توانای خویش ببینند؛ زیرا برخی افراد دید مثبت به مشاوره ندارند. در واقع مشاوره می‌تواند به عنوان یک نیروی مثبت شمرده شود و از آن برای بهتر و بهنجارشیدن رفتار استفاده کنیم و دریچه‌ای برای اصلاح خطاها و عادات ناهنجار باشد و در رسیدن به رشد و سعادت انسان کمک کند. در این مسیر حتماً به راهنمای مشاوران نیاز داریم. پس برای حل مشکلات روانی کمر همت بسته و به حل آنها توسط متخصصان خوش‌بین و امیدوار باشیم.

۵. اهمیت و ضرورت تحقیق

یکی از مهم‌ترین راهکارها جهت سازش با خویش و دیگران و محیط، دریافت خدمات از مراکز مشاوره و روان‌درمانی است که امروزه در سراسر جهان مراجعان فراوانی دارند. بررسی نقش و تاثیر خدمات مشاوره در جهت فرایند فعالیت روان‌درمانی، کاربست و نتیجه بخش بودن آنهاست که نیاز به مطالعه و پژوهش دارد؛ زیرا یکی از ضروری‌ترین پژوهش‌ها در جهت حل مشکلات مراجعان، رشد، پیشرفت و درمان آنان، بررسی اثربخشی خدمات مشاوره‌ای است.

پوشش همگانی دریافت خدمات مشاوره، همه را قادر می‌سازد تا خدماتی را که به پیشگیری و درمان می‌انجامد و به مهم‌ترین علل اختلالات و مشکلات فردی، خانوادگی، تحصیلی و اجتماعی پیشگیری و درمان انسان مربوط می‌شوند، دریافت نمایند و از کیفیت خدماتی که دریافت می‌کنند، اطمینان داشته باشند. شناسایی موقعیتهای که آدمی را دچار رفتارها و واکنشهای آسیب‌زا می‌کند موجب مصونیت و تاب‌آوری

فصل اول: کلیات و مفاهیم ۶

وی در برابر فشار روانی می‌شود و با تدابیری مشاوره و روانشناسی حتی می‌توان پیامدهای نامطلوب ناهنجاریهای ژنتیکی را پیشگیری و کنترل کرد و آنچه با هزینه‌های بالا « حاد و درمان » نام دارد، امروز با کمک مشاوران و با دریافت خدمات مشاوره و با هزینه پایین « قابل پیشگیری، اصلاح و درمان » است.

۶. پیشینه پژوهش

آنچه در باب سابقه پژوهش حاضر جستجو شد، آثار مهمی پیرامون این موضوع وجود دارد که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱. مبانی راهنمایی و مشاوره اثر دکتر شکوه نوایی نژاد و همکاران. این اثر در چهارده فصل تدوین شده که حاوی مطالب بسیار مهمی در رابطه با مبانی، تاریخ چه، اصول و مفاهیم، ادبیات و نظریه‌ها انواع مشاوره و راهنمایی است.
۲. راهنمای عملی کاهش فشار روانی، نوشته سارامک نامارا با ترجمه سیدحسن پورعابدی که در دوصد صفحه تدوین شده و حاوی نکات مهمی در رابطه با روشهای مفید جهت کاهش عملی فشار روانی است.
۳. مشاوره و راهنمایی در مدارس؛ تالیف دال. دنیک میر و جان کارلسون؛ با ترجمه اختر جمالی که در هشت فصل تدوین شده است. این تحقیق حاوی نکات مهمی درباره مشاوره فردی، گروهی و خانوادگی است.
۴. پایان نامه کارشناسی ارشد محسن ابراهیمی با عنوان؛ نقش مبانی انسان شناختی اسلامی در مشاوره، که در چهار فصل تنظیم شده است و مطالب ارزنده در رابطه با مبانی انسان شناختی اسلامی با مشاوره پرداخته است. ولی در رابطه با میزان خدمات مشاوره‌ای در حل مشکلات روان شناختی نکته ای مشاهده نمی‌شود.
۵. پایان نامه کارشناسی ارشد سیدحیدر الهاشمی با عنوان؛ بررسی ویژگی‌های شخصیتی دانش‌پژوهان جامعه المصطفی و کاربردهای تربیتی آن، که در پنج فصل تنظیم شده است. برای این منظور از پرسش نامه پنج عاملی شخصیت نئو (ffi neo) استفاده شده است. این اثر پژوهشی حاوی مطالب ارزنده‌ای در رابطه با موضوع خاصی می‌باشد.
۶. پایان نامه کارشناسی ارشد غلامرضا نظری با عنوان؛ رابطه‌ی هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری خودکارآمدی طلاب جامعه المصطفی. این تحقیق در پنج فصل تنظیم شده است. پژوهش فوق بر این هدف بیشتر تدوین شده که رابطه‌ای هوش معنوی با مسئولیت‌پذیری و تاثیر آن در فرایند زندگی به رشته تحریر در آمده است. نکته قابل توجه در باب پیشینه‌ی این پژوهش، با جستجوی‌هایی که انجام شد، پژوهش مستقل و کاملی تحت عنوان موضوع این پایان نامه و یا مشابه آن به زبان فارسی مشاهده نشد. اگر پیشینه‌ی تحقیق از حیث موضوع خاصی مد نظر قرار گیرد، تحقیقی که به بررسی میزان اثربخشی خدمات مشاوره‌ای در حل مشکلات روان‌شناختی مورد تحقیق قرار گرفته باشد مشاهده نشد. از این رو پژوهش حاضر نخستین اثر در این رابطه خواهد بود.

تعریف مفاهیم

۱- اثربخشی

اثربخشی (effectiveness) به معنای سودمند، مؤثر، کارگر و مفید است.^۱ این متغیر با توجه به میزان همسو بودن فعالیتهای فعلی باهدف مورد نظر سنجیده و ارزیابی می شود.

۲- مشاوره

مشاوره (Counseling) کلمه ای عربی و مصدر است. معنای واژگانی آن، همکاری و رای و نظر خواستن، مشورت با دیگران و اقدام به تشکیل شورا است.^۲ در فرهنگ واژگان اسلامی، «مشاوره» و «مشورت» مراجعه فردی به فرد دیگر جهت کسب نظر او درباره یک امر مهم و یا معضل است. البته این واژگان اکنون معادل واژه (Counseling) هستند.^۳

برای متغیر مشاوره در روان شناسی تعاریف گوناگونی وجود دارد. طبق نظر انجمن مشاوره امریکا (ACA) منظور از مشاوره، فعالیت تخصصی که برای پیشگیری، تشخیص، درمان رفتاری، جسمانی، هیجانی و روانی است. مشاوران به مردم کمک می کنند تا بر مشکلات یا بحران خاصی غلبه کنند، همچنین مراجعان را یاری می دهند تا اهدافی را ایجاد و پیگیری کنند و سبک زندگی سالم و مناسبی را به آنها اهدا نمایند.^۴ روان شناسان مشاور با افراد نابهنجار و یا با کسانی کار می کنند که ناسازگاری های خفیفی دارند. روش اصلی آنان در سنجش به طور معمول مصاحبه است.^۵

از مجموع این تعاریف می توان چنین نتیجه ای گرفت که در مشاوره به عنوان یک فعالیت تخصصی به تجزیه و تحلیل مشکل و یافتن راه حل های مناسب مبادرت می شود. مراجعان از طریق گفتگو با مشاور در یک جو مملو از تفاهم، به شخصیت خویش پی برده و خودشان را بهتر و بیشتر می شناسند، چگونگی تصمیم گیری را می آموزند و سرانجام با دریافت راه حل های علمی برای مشکلات خود موفق می شوند.^۶

۱. فرهنگ فارسی معین، ج ۱ ص ۱۴۱، واژه اثربخش.

۲. شفیق آبادی، عبدالله، مقدمات راهنمایی و مشاوره، ص ۱۸، تهران، نشر رشد ۱۳۹۵.

۳. مبانی راهنمایی و مشاوره، ص ۴۷.

۴. زهراکار، کیانوش، مشاوره خانواده، ص ۰۵، تهران، انتشارات ارسباران ۱۳۹۱.

۵. ای. جری، فیرس، روان شناسی بالینی، ص ۲۹، مترجم؛ مهرداد فیروزبخت، تهران، انتشارات رشد، ۱۳۸۵.

۶. شفیق آبادی، مقدمات راهنمایی و مشاوره، ص ۲۰.